

R. A.: A *Leander és Lenszirom*ról nekem is a gyerekkoromban látott mesejátékok jutottak eszembe. Ez az előadás semennyire sem ágyazódik bele az aktuális korba, nyilván az örökérvényűség és az egyszerű választások felől határozza meg magát, és mint ilyen, illik a mostani Nemzeti repertoárjába, amelyre eddig egyébként nagyon kevés gyerekeknek szóló produkció került fel. Ám a szépség hangsúlyozása engem is zavart, hiszen míg egy népmesében az átok egyértelműen szenvedést, alacsonyabb szintű létezését jelent (például béka vs. ember), itt ez transzcendentális szempontból nincs ennyire egyértelműsítve, csak annyi érzékelhető, hogy a főszereplő szerelmes ifjú arcát immár nem borítja szőr, és csinosabb a ruhája.

S ha már repertoárról beszélünk: a *100+1 holdaspagony* pont olyan, mint egy igazi Stúdió K-s gyerekelőadás (persze már csak az alkotók miatt is). Ezt azért tartom fontosnak megjegyezni, mert az elmúlt évekig a Stúdió K azon kevés helyek egyike volt a fővárosban, a Budapest Bábszínházon és a Kolib-

rin kívül, ahol rendszeresen mutattak be nagyon színvonalas gyerekelőadásokat. Így a színház szinte saját brandet tudott kifejleszteni, amelynek egyik védjegye a nyelvi igényesség, ami – ha már ennyit beszéltünk az interaktivitásról – behívja a felnőtt nézőt is az előadás világába. Zalán Tibor, a szöveg szerzője át- vagy továbbírja a *Micimackó*-hagyományt, a Karinthy-fordítást, már a karakterek elnevezésénél is: Micimackóból például Zizimackó, Malackából Falatka Caca, a Fiala Mangalica lesz. A kilenc- és hétéves lányaim kettőt láttak ezekből az előadásokból, de míg azt mondják, hogy a *Leander és Lenszirom* jobban tetszett nekik, mégis a *100+1 holdaspagony*ból idéztek még heitegig, tehát őket is elragadta a nyelvi játék.

B. T. É.: Az elején azt írtad, hogy ez a négy-öt előadás véletlenszerűen állt össze. Ebben az a szép, hogy mindegyik másfajta színházi értelmezésben valósult meg, mindegyiknek van létjogosultsága, és ez így együtt talán valamennyire lefedi ennek a sokszor elhanyagolt műfajnak a sokszínűségét.

ITT ÉS MOST – KORLÁTOZOTT ÉRVÉNYESSÉGGEL

A magyar gyerek- és ifjúsági színház a járványhelyzetre adott reakcióiról

A koronavírus bizonyos online színházi folyamatokat felgyorsított a live streamtől az on demand előadástáruk megerősödéséig, valamint a hibrid, kifejezetten erre a médiumra készített előadások megjelenéséig. Hogyan reagáltak a helyzetre a magyar gyerek- és ifjúsági színházak? A kerekasztal-beszélgetést LÁPOSI TERKA, LIPTÁK ILDIKÓ, SCHNEIDER JANKÓ és VIDOVSZKY GYÖRGY részvételével PAPP TÍMEA moderálta.

– *Mit tapasztaltatok az elmúlt hónapokban: sikerült a gyerek- és ifjúsági színházaknak elérni a gyerekeket a virtuális térben?*

Schneider Jankó: Azokon a közösségi felületeken, ahol én jelen vagyok, a fiatalok és a még fiatalabbak nincsenek jelen, ott csak a szülőket, pedagógusokat tudjuk elérni és megszólítani.

Vidovszky György: Én sem gondolom, hogy a színház-csinálóknak belépése lenne a gyerekek által látogatott felületekre. Általában arról van szó a tartalommegosztásnál, hogy egy előadást reklámozunk az online térben, de az a felnőttek szűrőjén keresztül jut el a valódi célközönséghez. A színház nem veszi fel a versenyt azzal a „műfajjal”, ami az online tér-

ben eléri a tinédzsereket, a TikTokkal és az egyéb, leginkább rövidebb videókkal, de nem is kell, hogy felvegye. És nem is tartom helyesnek, hogy a színház a kiskorúakat így, különböző manipulatív videókkal szólítsa meg, és irányítsa maga felé. Valószínűleg itt is annak a zsilipelésnek kell megtörténni, ami az offline világban is megtörténik, hogy a felnőtteken keresztül jutunk el hozzájuk.

Lipták Ildikó: Tudok ehhez csatlakozni, és még hozzátenném, hogy amikor a gyerekek az online térben vannak, vélhetőleg nem a felnőttekkel, hanem a kortársaikkal akarnak kommunikálni. Ha ebbe az intim közegbe egy felnőtt

bemegy, az olyan, mint egy abúzus, már csak azért is, mert ezeknek a felületeknek a különböző kommunikációs és felhasználói jellegzetességei korhoz kötöttek. Ha ide belépve én megpróbálnék olyan nyelven kommunikálni, mint ők, nem lennék sem önazonos, sem tisztességes.

S. J.: Amikor az unokahúgom megmutatja, mit töltött föl a TikTokra, kivételezett helyzetben érzem magam, hogy beenged az ő világába.

Láposi Terka: Az óvodásoknak, annak a korosztálynak, amelyikben én eddig elmélyültem, semmi köze sincs az online térhez. Riadtan éltem meg az utóbbi hónapokat azt vizsgálva, milyen szövegi és képi esztétikának van itt érvényessége, mit lehet és mit szabad tennünk, és végtelenül tartózkodó lettem. Bátran vállalom, hogy nem tudok abból kilépni, hogy óvodáskorban egy hús-vér test jelenléte a színházban elengedhetetlen. Ne értsetek félre, nem a düh, hanem a tehetetlenség beszél belőlem. Egyáltalán nem tartom józan döntésnek, ha az online térbe várjuk, illetve helyezzük ezt a korosztályt.

V. GY.: Mi mindannyian hagyományos színházi produkciókat készítünk, és ebből a szempontból nem életkorfüggő, hogy az általunk készített élő, valós előadást az online reprezentáció sosem fogja pótolni vagy helyettesíteni. Lehetnek áthidaló megoldások egy olyan helyzetre, mint a mostani, hiszen minden gyereknek joga van ahhoz, hogy hozzáférjen ezekhez a művészeti alkotásokhoz, és ezért nekünk kell eljuttatni hozzájuk az előadásokat. Az igaz, hogy a tinédzserek az online tér önálló felhasználói, és hozzájuk több, számukra is érdekes áthidaló formán keresztül lehet eljutni ebben az időszakban, de ezek mellékutak vagy leágazások a színházcsinálás számunkra ismert érvényes formáihoz képest.

S. J.: A kisfiam tízéves, és nekem kellett megmutatni neki, mi lehet az online térben számára érdekes, ő ugyanis nincs jelen azokon a felületeken, ahol böngészhetne és válogathatna. Sok érdekes és kreatív dologgal találkoztam, de azt gondolom, ezek nagyon hamar kifáradtak, és nem tudom, hogy ha jön egy második hullám az elsőhöz hasonló kollektív karanténnal, milyen érvényessége marad az online térnek, és a színházaknak ott kell-e „támadni”.

L. I.: A fejlődéslelektanból tudjuk, hogy fontos, hogy minél tovább tartson az az időszak, amikor valós térben, valós helyzetekben, valós tárgyakkal szerzünk tapasztalatokat. Az őszre készülve a Kerekasztalnál megvizsgáltuk az előadásainkat abból a szempontból, hogy ha a karanténhelyzet megismétlődik, mit tudunk az online térre alkalmazni. Az óvodásoknak és az alsósoknak szóló előadásokat egyáltalán nem tudjuk adaptálni, mert az alkalmazott formák és a gyerekek képességei, tapasztalatai ezt nem teszik lehetővé, náluk szükséges a fizikai jelenlét. És van még egy nagyon fontos szempont a pszichológián kívül: a színház az itt és most művészete, abban a színész a saját testével van jelen. Ha azt csak képernyőn látjuk, egy másik műfajban, a film területén találjuk magunkat. Ahhoz, hogy ott is érvényes, főleg erős legyen, amit mondunk, a film nyelvén kell fogalmazni. Mi rettenetesen szerencsések vagyunk, mert – a járványtól függetlenül – egész évadban forgatunk egy stábbal, amelyet Szilágyi Zsófia filmrendező vezet. Egy dokumentumfilm leforgatásán túl a cél az, hogy olyan filmek készüljenek, amelyek képernyőn keresztül is érvényessé teszik az előadásainkat.

L. T.: A színházban nagyon fontos a taktilitás, az illat, a lélegzetvétel izgalma, az a közösségi katartikus élmény, ami abból alakul ki, hogy a társam mellett ül, hogy érzékelem mások jelenlétét is. Ez viszont nem elsősorban életkori kérdés. Engem az is megriasztott az elmúlt hónapokban, hogy

Láposi Terka

Schneider Jankó. Fotó: Csatáry-Nagy Krisztina

Lipták Ildikó. Fotó: Kaposi László

mennyire személytelenít, másféle gondolkodási sémákat indít el és eredményez, ha színházban filmes eszközöket használunk. Különösen azért, mert a Vojtina Bábszínházban a testtudatosság, a testimágó megélésének témájában kezdtünk el óvodásoknak szóló játszószínházi előadást készíteni, és azt a tapasztalást, amit ezzel el szeretnénk érni, az online térbe lehetetlen átvinni. Egy gyermek a maga (valós) bukfcét és a másik létét ott nem tudja megélni. Nyolc-tíz éves korra alakul ki a gyermekben az én és a te kettőssége. Ha ezt az online térben próbáljuk meg érvényesíteni, mi lesz az érzelmekkel, a kapcsolat kialakítási szokásokkal, mintákkal? Hiszen az online tér egy teljesen új életteret nyújt, amelyben nehéz felfedezni, hogy milyen emberképe, jövőképe lesz annak, aki ebbe bevonódott, aki ezt tartja természetesnek.

– *Jankó, azt mondtad, láttál izgalmas és kreatív digitális példákat, jó gyakorlatokat az online térben. Mondanál olyanokat, amik téged megfogtak?*

S. J.: Takács Daniék báb-stream-háza. Bár a nézőszámok nem voltak annyira kecsegtetőek, ez egyáltalán nem róluk szólt, hanem inkább arról, hogy megjött a jó idő, lazult a helyzet, és az emberek nem a képernyő előtti színházra vágytak. A filmet említette Ildikó. Láttam jó néhány olyan animációs filmet, amelyek kreativitása túllépett a többkamerás előadás-közvetítéseken. Számomra ezek a filmek arról szóltak, hogyan lehet ebben a helyzetben a korlátozottan rendelkezésre álló eszközökkel és egyáltalán a képernyő adta szűk korlátok között önmagunkat eredeti és érvényes módon megfogalmazni.

– *Mit gondoltok, ez tud visszafelé hatni, beépülhet az élő színházba?*

S. J.: Ez ott és akkor működött, színházi formákat felhasználó videós gyakorlatként, de ez nem közösségi élmény és közösségi alkotás. Nézőmegtartó ereje van, de hosszú távon nem fenntartható kommunikációs állapot.

V. GY.: Én is azt gondolom, hogy részben már kimerültek a formák, és abban is biztos vagyok, hogy ez nem mindenki számára recept. Ha túllépünk azon, hogy a művészek a tehetségüket felhasználták egy másik műfajban, hogy létrehozzanak valamit, amivel elérik a gyerekeket, és kifejezetten a haszon felől nézzük a helyzetet, akkor azt mondom, elképzelhető, hogy megmaradnak ötletek, formák, amiket később beépíthetünk egy-egy előadásba. Nekem kifejezetten meglepetés volt a Ciróka Bábszínház tagjainak az animációs kreativitása, és ha legközelebb ott dolgozom, kikerülhetetlen lesz, hogy ezt a számomra eddig ismeretlen képességüket beépítsük a produkcióba. Hangsúlyozom, nem online, hanem élő előadásba.

– *Az online felületeken a meseolvasás, az animációs filmek és az előadások demokratizálták a gyerekek számára a kultúrához, a színházhoz való hozzáférést? Vagy mivel a választás és a konkrét felületekhez való hozzáférés joga továbbra is a felnőtteknél maradt, semmi nem változott az offline világhoz képest?*

L. I.: Szerintem nem demokratizálta, mert feltehetően ugyanazok maradtak a felhasználók, mint eddig, sőt, talán épp a visszájára sült el a dolog, hiszen az a szülő vagy pedagógus, aki rendszeresen viszi színházba a gyermekét, tanítványait, valószínűleg kisebb eséllyel ülteti le őket a monitor elé azért, hogy egy előadást megnézzenek, akkor már inkább egy jó filmet választ. Aki pedig az iskolán keresztül jutott ezekhez a tartalmakhoz, még kevésbé találkozhatott minőségi kultúrával. Mi egyébként szerencsések vagyunk, mondhatom, hogy rendben elindult az évad: szeptember óta játszunk, és közben gőzerővel készülünk az online létre is. Úgy gondolom, hogy főként azok a pedagógusok lesznek nyitottak a Kerekasztal interneten elérhető programjaira, akik az előre is azok.

Vidovszky György

V. GY.: A gyerek- és ifjúsági színházban nagyon sok dolog, például ez sem úgy érvényesül, mint a felnőtteknek szóló színházban, hiszen ott a felnőtt saját döntéséről, saját időbeosztásáról van szó. Azt a közeget némileg valóban demokratikusabbá tette az online megosztás például azzal, hogy olyan vidéki vagy külföldi előadásokat is megnézhetünk, amelyekre egyébként nem juthattunk el.

S. J.: A mi nézőink, azaz fogyasztóink – még a felnőttek is – sokkal szűkebb választékból válogathatnak. Általában nem követnek sok színházat, leginkább csak azt, ahova egyébként is járnak. Ez az egyik oldalról jóval nagyobb elkötelezettséget mutat – ami számunkra jóval nagyobb felelősséggel jár, hogy megtartsuk őket –, a másik oldalról pedig azt jelenti, hogy a kínálati spektrumnak feltehetően így is csak egy kis szegmense jut el a felhasználókhöz.

L. T.: A szóhasználat is milyen érdekes: fogyasztókról és felhasználókról, választékról, kínálatról beszélünk, messze eléptünk a színház itt és most valós élményű koherenciájától! A gyerek az online felületen egy képernyőt néz, és ha érdekesnek találja, amit lát, előtte ragad. Ezt individuusként teszi, a kontextus része az egyedüliség. Így az online a színház egyik lényegével szemben hat, azaz a közösség ellen való munkálkodás. Az itt és most ebben az esetben tökéletesen megszünik.

– *Vannak sétaszínházak közterületeken, adott helyszínre speciálisan létrehozott színházi előadások, fel lehet fedezni kerületeket, városokat egy applikációval, saját mobiltelefon segítségével – csupa olyan, nem hagyományos, de mégis színházi esemény, amilyeneket felnőtteknek szóló fesztiválok programján évek óta megtalálhatunk. Adaptálhatók-e ezek a gyerek- és ifjúsági korosztályra?*

S. J.: Amíg jó az idő, nagyon szeretnénk további utcai akciókat. Még odébb van, de a betlehemezést templomokban, egyéb adventi terekben tervezzük, már találtunk erre alkalmas kapualjakat is. Gondolkodunk ablakszínházban, amihez épp egy olyan mesét keresünk, aminek elég sok izgalmi pontja van, ahol abbahagyhatjuk, és ahonnan folytathatjuk tovább, ugyanis ezt egy folytatásos, Szabó család-féle történetnek szánjuk. A gyerekek bent vannak az oviban, a csoportszobában, mi pedig meglepetésszerűen megjelenünk kint, az utcán, az ablak másik oldalán. Játsszunk egyet, az egész jelenet nem tart tovább tíz percnél, eltűnünk, és egy hét múlva érkezünk ismét, ugyanilyen váratlanul, és folytatjuk a történetet.

– *Az életkort egy szempontból már körbejártuk, de a virtuális világ veszélyeiről mikortól érdemes előadást készíteni? Gyuri, talán te voltál az első, aki ezt a témát feldolgoztad a Cyber Cyranóban. Érdekes, hogy bármennyire is megtörtént esetre épült, akkor az disztópiának tűnt.*

V. GY.: Kétségtelen, hogy az akkori valós, de nagyon ritkának számító eseményekről nem gondoltuk, hogy egy évtizeddel később ennyire mindennapossá válnak. A *Cyber Cyrano* után elég gyorsan jött ugyanebben a témában a *kettős:játék* és a *Rövidzárlat* a Kolibriben, és most egy kicsit meg is vagyok ijedve, mert azt hiszem, ezekkel az előadásokkal – még ha a kort meg is előzve, de – mindent elmondtunk erről a problémakörrel. A színházak előtt két utat látok: elérni és hosszabb-rövidebb ideig ott tartani a gyerekeket a képernyő előtt, vagy – amiről most mi is beszélünk, illetve ez a három előadás szólt – a képernyő előtt töltött idő veszélyeire felhívni a figyelmet. Ha mi határozzuk meg, hogyan töltsse egy gyerek akár színházzal, akár bármi mással az idejét a képernyő előtt, kérdés, hogy a gyerek ízléséhez képest nem lassú, elavult, nézhetetlen-e a mi választásunk. Ha viszont ő dönti el, mit szeretne nézni a képernyőn, akkor nem valószínű, hogy minket választ.

L. I.: Ennek kapcsán visszacsatolnék ahhoz a kérdéshez, ami a formák oda-vissza hatását érintette. Valószínűleg a témákban is tetten érhető lesz a hatás, de remélem, hogy ez nem azt jelenti, hogy innentől kezdve a történetek folyton a Covidról szólnak majd, mert az borzasztó lenne. Inkább talán a szereplők közti kommunikációs minőségek változása jelenik majd meg a történetekben, például azzal, hogy nemcsak személyes találkozások során dőlhet el valami két ember között, hanem egy csomó minden átkerül a virtuális térbe, ahol most mi is beszélgetünk. Ahogy „a hírnök jó, s pihegve szól” dramaturgiai megoldást felváltotta a levél, majd a telefonhívás, úgy alkalmazkodunk az újabb s újabb technikai lehetőségekhez.

S. J.: A nézők jelenleg nem a képernyők előtt ülnek, és sajnos nem is a színházi széksorokban. Mi itt, Szegeden utcai akciókba kezdtünk, hogy merjenek bejönni hozzánk a báb-színházba. Kint próbáljuk megszólítani őket óriásbábokkal, kikiáltóval toborozva, és más aktivitásokkal. Ezeket azonban csak egyszer lehet elsütni, ezért folyamatosan gondolkodunk további színházszerű vagy egészen színházi eseményekben. Nem hiszem, hogy a képernyő az út ahhoz, hogy a nézőket elérjük, bár ennek, amit csinálunk, most van marketingértéke, de ha jön a rossz idő, még nem tudjuk, mit fogunk csinálni.

V. GY.: Én is azt gondolom, hogy azt kell kommunikálnunk, jöjjenek színházba, mi pedig mindent megteszünk, hogy ezt biztonságos körülmények között tehessék. A Kolibriben ez a fő üzenet, amit el szeretnénk juttatni, emellett havonta egyszer streamelünk úgy, hogy az előadás egyébként élőben, közönséggel megy.

– *Terka, több éve vagy az NKA Színházművészeti Kollégium egyik kurátora. Az áprilisban kiírt „felhívás elsősorban a COVID-19 vírus következtében kialakult helyzetben kíván olyan művészeknek, színházi alkotóknak, alkotócsoportoknak támogatást nyújtani, akik a koronavírus-veszélyhelyzet társadalmi-lélektani hatásaira reflektálnak, vagy on-line módon készítenek elő olyan produkciós terveket, melyek a hagyományos színházi működés újrakezdését könnyíthetik meg, illetve az alkotó és a befogadó közötti közvetlen fizikai érintkezést nélkülöző, on-line térben előkészített és megalkotott művészi produkciókat valósítanak meg.” A beadott pályázatokban mennyire jelenik meg az online tér mint téma vagy mint produkciós forma?*

L. T.: 2013 óta van rálátásom az NKA pályázataira, és erre a kiírásra jó néhány olyan pályázat is érkezett, amelynek a készítője először pályázott az NKA-hoz. Mintegy 460 pályázatot olvastam el az alkotói és a projektterv altémákban, ezek között több izgalmas kutatási és tréningprojektet vagy új dramaturgiai megoldásokra irányuló kísérletet találtunk. Sok volt az előremutató projektötlet, különösen a színház eszközeivel történő folyamatos fejlesztést érintően, és többen fogalmazták meg újszerű módon a színház fogalmát. Dinamikus, önreflexív, tág határok mentén gondolkodó és megszólaló alkotói tanulmányok születettek. Sokféle tapasztalattal érkeztek a pályázók, és széles volt az életkori skála is. Az volt a benyomásom, hogy független alkotók erősebb, hosszú távon lényegretörőbb jövőfelfedezést, világképet közvetítenek a színház eszközeivel, mint bármikor, de a hús-vér testre, nem pedig a digitális világra fókuszálva.

A beszélgetés résztvevőiről: Láposi Terka a debreceni Vojtina Bábszínház Játszószínházának művészeti vezetője, Lipták Ildikó a Kerekasztal Színház színészdramatanára, Schneider Jankó a szegedi Kövér Béla Bábszínház művészeti vezetője, Vidovszky György a Kolibri Gyermekek- és Ifjúsági Színház rendezője.